

מראי מקומות- שבועות ל"ט

- (א) **אומרים לו הוי יודע וכו'- כ' המאירי בשם הגאונים והרמב"ם דרך היכא שמשביעין אותו על תביעת ודאי צריכה איום, כגון שבועת עד א', שבועת מודה במקצת, וכדו', צריכין איום (וגם אם הם שבועת התורה), אבל שבועת ספק אין צריך איום. וביאר המאירי הטעם, דבשבועת ודאי, מאחר שאנו רואים לו תובע בברי, יש לחוש שמא לשקר הוא נשבע, משא"כ בתביעת ספק.**
- (ב) **שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא- פ' המהרש"א, לפי ששמו של הקב"ה הוא קיומו של עולם ויסודו, שבא ברא העולמות. ולכן המשיא שמו לשוא, הרי הוא מתיש כח של פמליא של מעלה, ולכן מזדעזע העולם.**
- (ג) **וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקא ונאמר לא ינקא- פ' העיון יעקב, דאף דגם בשאר מצוות אמרי' דמושבע ועומד הוא מהר סיני, מ"מ חמור הוא מה שהוא נשבע ביחידית, משא"כ הא דמושבע ועומד, הרי מושבע אבותיו ונשמתו קודם בריאתו, ואי"ז חמור כ"כ. וגם שם השבועה הוא על העתיד, ובשבועת הדיינין הרי מיד שיצא מפיו שקר הוא (ובמקו"א הבאנו מהחזון איש דבאמת אינו מושבע ועומד ממש, אלא מוזהר ועומד, ולשון מושבע ועומד לאו דוקא, ולפי"ז לק"מ).**
- (ד) **וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקא וכו'- כ' בחי' הר"ן דמסתבר דכל העבירות כולן לאו דוקא, דהא כריתות ומיתות ב"ד שוין הם לשבועת שוא לחומרא דלא ינקא, והביא שכן מבואר ביומא (פו.), וכן מהא דכריתות ומיתות ב"ד צריכין יסורין כדי לכפר. אלא דהק', א"כ למה נזדעזע העולם בלא תשא טפי מכריתות ומיתות ב"ד [ולפי המהרש"א הנ"ל א"ש]. וביאר משום דלא מצינו שיהיו אחרים נענשים בדיני' אלא באיסור שבועה, דרשעים דבמשפחתו נענשים בדיני'.**
- (ה) **לא ס"ד, דכתי' מפני אלה אכלה הארץ- הק' בהג' ראמ"ה, תסגי בקרא זו, קרא דאלה וכחש, ועל כן תאכל, ל"ל. ות' דהך קרא דמפני אלה מיירי ברשעים דעלמא, שהי' להם למחות ולא מיחו, כדכתי' בהמשך כל הפרשה לענין חנופה, ואילו קרא דהושע מיירי בצדיקים דעלמא, שלא קבלו תוכחתם, ונענשו בדין הקל. וע"ש איך שביארו דבא קרא זה וגילה על זה. וע"ע במהרש"א בקידושין (יג.), שכ' דעכשיו דאמרי' דמפני אלה אבדה הארץ, י"ל דגם קרא דדגי הים נאספו מיירי באלה לחוד, אף שאינם בארץ אלא בים.**
- (ו) **וכאן נפרעין ממנו לאלתר- העיר העיון יעקב דהא מצינו בסוטה דזכות תולה לה ב' וג' שנים, אף דגם שם משביעין אותה. וכ' דאולי מה דאי' כאן "לאלתר" לאו דוקא, אלא הכוונה הוא לאפוקי ב' וג' דורות. א"נ, שאני סוטה דאינה נשבעת לשקר בפיה, אלא דמקבלת על עצמה העונשין, ולכן יכול הזכות לתלות לה.**
- (ז) **ובאה אל בית הגנב, זה הגונב דעת הבריות, וכו'- פ' המהרש"א דלא מיירי בגנב ממש, שאין ענשו חמור כ"כ, אלא רק בגונב דעת הבריות, וטוענו ומשביעו, וגורם לו לישבע לחנם, דג"כ הוי בגדר לא תשא.**
- (ח) **אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני- כ' התורת חיים דאף דשבועה זו הי' בערבות מואב, אבל השבועה הי' כדי לחזק מה שקבלו בהר סיני, דאע"פ דאמרו נעשה ונשמע, אבל לא הי' אלא בגדר דיבור, ולכן הי' צריך להשביעם עכשיו. ולכן נקט דאין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, כיון דתכלית שבועה זו היתה לחזק מה שקיבלו בסיני.**
- (ט) **דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר- כ' המהרש"א דמיירי לענין שבועת הר סיני (ע' לעיל), ולענין שבועת הר סיני לא הי' צריך לרבות אלא גרים העתידין להתגייר, דמזליהו הי' שם, דאילו לענין דורות הבאים,**

(יד) **ואינו כפירת טענה פרוטה לא קתני- כ'** הריטב"א ליישב שמואל (דודאי אין הביאור ששמואל אתותב ממתני', אלא דמדויק קצת כרב), דשמואל אמר לך דתנא חדא מינייהו נקט, דהיינו דנקט הודאה בפרוטה וה"ה לכפירה שהיא בפרוטה, וע"ש מ"ש דנקט הודאה ולא כפירה.

(טו) **מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב- ע'** רש"י שהביא הגירסא דמה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב, ודחה אותה משום דאמר' לקמן דבכלים אף בשתי מחטין חייב, ולכן ע"כ גרסי' אף "כל", דהיינו דברים שאינם כלים, צריכים להיות חשוב, אבל כלים ממש אי"צ להיות חשובים. **אולם** ע' ברשב"א שהביא בשם הרמב"ן דמה דנקט דבר חשוב בכלים, היינו לאפוקי כלי שאינו שוה פרוטה, דאע"פ שיצאו כלים למה שהן, היינו דלא בעינן שיהיו חשובין כב' מעין, אבל להיות חשובין ב' פרוטות מיהא בעינן. וכ' דאם לא אמר' הכי, נמצא דשייך ישיבת דיינין על פחות משהו פרוטה, היכא שטענו ב' מחטין, ואילו בב"מ (נ"ה) אמר' דאין ישיבת ב"ד פחות מש"פ. **אולם** הביא הרשב"א מר' האי ושאר הגאונים שדעתם דבאמת אין צריך להיות הכלי שוה פרוטה, דלכך יצאו כלים למה שהן, אפי' אם הם שוה פחות מש"פ. ומה שטען הרמב"ן דא"כ נמצא דישבו ב"ד על פחות מש"פ, אין ראי' זו מכרעת, "דאפשר לומר דכל כלי כיון שהוא ראוי למלאכתו, חשוב הוא כפרוטה ויתר מפרוטה ויושבין עליו הדיינין". וכ' דאפשר דגם לענין קידושין כן, וכמו שקונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה, ואפשר דקנין משום כסף הוא [נדבריו תמוהים מקידושין דף ג', וע' באריכות בדברי המהדיר בהוצאת מה"ק שהביא הק' ומראי מקומות של האחרונים שדברו עליו, ואכ"מ]. וכ' דאפי' אם לא אמר' כן בקידושין וכדו', מ"מ שאני הכא לענין שבועה דהתורה הוציא כלים למה שהן, ושמואל סתמא קאמר טענו ב' מחטין, ולכן משמע אפי' פחות מש"פ.

(טז) **מ"ט, לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל, וכו'- פ' הר"ן (יח: בדפי הרי"ף),** דקס"ד דשוה שתי כסף קא טעין ל', והאי א"ל דאין לך בידי אלא שוה פרוטה,

נשמותיהן היו שם, ולכן לא הי' צריך לרבותן. וכ' דמה שהשביע האדם בשעת לידה (כדאי' בנדה [ל:]), אף דכבר נשבע בסני, היינו משום דעדיין הגוף אינו נשבע, ורק הנשמה, ולכן בשעת לידתו צריכין להשביע הגוף [וע' בעקידת יצחק (ריש פ' נצבים) דנתקשה בשבועה זו, דלכאור' אין אדם מוריש שבועה לבניו (ודלא כמש"כ הרמב"ן במשפט החרם, דמה דהשבועה דמתן תורה מהני משום דאדם יכול לאסור על בניו ע"י שבועה), ועל מה שאמרו חז"ל דהנשמות היו שם, הק' דעכ"פ לא נשבע הגוף, ע"ש באריכות גדולה. ומשמע דגם המהרש"א מסכים לזה, ולכן משום הא גופא משביעין אותו בשעת לידה, ויש לעי' בזה].

(י) **אין משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסין... מפני שמחפין עליו- פ' הרי"י מגש** דאפי' אם אינם יכולים למחות בו, מ"מ נענשים משום דמחפין עליו.

(יא) **בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא- ע'** במהרש"א שפי' דלמעשה אין חילוק בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא, בין לענין שאר עבירות ובין לענין שבועה. וע"ש עוד דביאר דצדיקים היינו מי שלא הי' בידם למחות או שמיחו, ורשעים היינו מי שהי' בידם למחות ולא מיחו. וכע"ז כ' הר"ן (ריש יח: בדפי הרי"ף), דרשעים דמשפחתו היינו מי שמחפין עליו, ורשעים דעלמא הם מי שהי' בידם למחות ולא מיחו, וצדיקים דהכא ודהכא היינו מי שלא הי' בידם למחות.

(יב) **מלמד שחלה שבועה על שניהם- פרש"י,** ששניהן נענשין בה, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. והריטב"א פ' בשם ר"ת דחלה על שניהם היינו דרך כלל, דהיינו דבאמת חלה על א' מהן, או זה או זה. דהיינו, דאם נשבע שלא כדין, הרי עונש שבועה עליו. ואם חבירו משביעו שלא כדין, העונש חל על חבירו.

(יג) **דיקא מתני' כותי' דרב, דקתני הטענה שתי כסף וכו'- ע' בריטב"א על המשנה, דהק' דמהו הדיוק לרב, אדרבה, הרי לכאור' המשנה מדויק כשי' שמואל, דהא תנינן סתם הטענה שתי כסף, ולא קתני דכפירת הטענה שתי כסף, ומשמע דכל התביעה הי' שתי כסף. ות' דרב אמר לך דטענה היינו ערעור, שהיא כפירה, דמדפריט בהודאה פרוטה ולא פריט מידי בכפירה, מכלל דשתי כסף דקתני לכפירה הם, וטענה היינו כפירה.**

דההודאה ממין הטענה הוא, וא"כ ע"כ מה
דפטור משבועה הוא משום דמחסרא
מכפירת טענה שתי כסף. ולפי"ז, כדאמרי'
כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו' ארישא
דמתני' קאי, דקתני הטענה שתי כסף, דהיינו
כפירת הטענה. ומשני דמתני' דוקא קתני,
וא"כ החסרון הוא שההודאה אינה ממין
הטענה, וא"כ מה דקתני כיצד קאי אסמך לי',
דצריך שיהי' הודאה ממין הטענה.

יז) מי סברת שוה קתני, דוקא קתני, מה שטענו
לא הודה לו, וכו'- לכאו' יש לפרש דשמואל
אוקימתא קתני, דאין לאוקמי' בשטען לו
שוה, אלא אוקמינן בדטען לו דוקא, ורב ס"ל
דנוקמי' כשטען לו שוה. אבל ע' בחי' הר"ן
(וכן הוא בפי' על הרי"ף יט. בדפי הרי"ף)
דכ' דבאמת נח' רב ושמואל במי שטען
מחבירו דינר, האם כוונתו לתבוע ממנו שוה
דינר, או דינר דוקא. והוכיחו מהא דהק' הגמ'
לשמואל לקמן מהא דדינר זהב זהב לי בידך,
דדייק מזה דסתמא שוה קאמר. ואם אי' דלא
נח' רב ושמואל בזה, א"כ למה זה ק' רק
לשמואל ולא לרב, אע"כ דלא פליגי במהו
ציור דמתני', אלא דכוונת אדם כשטען דינר
מחבירו.

יח) מידי הוא טעמא אלא לשמואל, האמר ר"נ
אמר שמואל, טענו חטין ושעורין והודה לו
בא' מהן חייב- ע' ברשב"א דכ' דלכאו'
משמע מכאן דרב ס"ל דפטור בכה"ג, אולם
מוכיח מהגמ' לקמן דגם רב ס"ל הכי.

יט) לימא תיהוי תיובתא דרב- הק' הריטב"א,
איך הוי זה תיובתא דרב, הא לא הוה אלא
הכי נמי מסתברא לשמואל, והול"ל דקשיא
הוא לרב, אבל לא תיובתא. וכ' דשמא לא דק
וקשיא בעי לומר, א"נ, כיון דקראי מדוייקים
כשמואל, וליכא דיוקא לרב אלא מרישא
דמתני', וגם זה אינו מוכרח, אם אי' דסיפא
קשה לרב, א"כ הדרי' להקו' דקראי, והויא
לה מתני' תיובתא ממש לרב.